

Jakub könyvei

Köjjetek erre a tűzre

Frank varsói híveit szabadlábon hallgatják ki; az egész csapat nevében Jeruchim, azaz Jędrzej Dembowski beszél magabiztosan és terjengősen, valamint a fiatalabbik Wołowski, Jan. Mindketten jiddisül tesznek vallomást, de Moliwda ezúttal csak segédtohmács. Leül hát az asztalhoz, előtte toll és papír. Valami Bielski fordít, egész ügyesen. Moliwdának sikerült odasúgnia nekik, hogy általánosságokban beszéljenek, udvariasan és kedvesen.

Ők azonban egyre jobban belemerülnek a részletekbe. Amikor beszélni kezdenek a Jakub által, úgymond, úton-útfélen tett csodákról, Moliwda elhallgat, az ajkába harap, és leereszti tekintetét a tiszta papírlapra, amelynek látványa megnyugtatja. Miért csinálják?

Moliwda érzi, ahogy a bíróság kezdetben jóindulatú hozzáállása megváltozik, az inkvizítorok teste megfeszül, és a kis beszélgetésből igazi tárgyalás lesz, a hangok mélyülnek, a bíróság kérdései egyre kíváncsibbak és gyanakvóbbak, a vádlottak idegesen sugdolóznak, a titkár pedig nézegeti az agendát, vagyis úgy tűnik – esik pánikba Moliwda –, új időpontot adnak, nincs vége egykettőre az ügynek, ahogy hitték.

S önkéntelenül kicsit odébb tolja tőlük a székét, a kályha felé. Szinte oldalt ül.

Szlomo, azaz Franciszek Wołowski, a kereskedő és kicsit talán kalandor, aki egyaránt remekül bánik az emberekkel és a pénzzel, egyszerre úgy áll a bíróság előtt, mint egy kisfiú, remeg az alsó ajka, mindjárt elsírja magát. Jeruchim viszont játssza a magabiztos, nyílt, egyszerű embert, pedig nem ilyen, Moliwda tudja jól. Elmondja, hogyan szoktak imádkozni, mire a bíróság kéri, énekeljék el azt a titokzatos dalt, amelynek tartalmát nem akarják vagy nem tudják elmagyarázni. Bizonytalanul néznek egymásra, összesúgnak, egyértelmű, hogy titkolni próbálnak valamit. Közbeszól Matuszewski, valahogy sápadt, mintha már kimondták volna rá a halálos ítéletet. Ő lesz a kórus karnagya, felemeli a kezét, és rövid sugdosás után énekelni kezdik az *Igulét* a varsói konzisztóriumai bíróság előtt, mint a nebulók, éretlen fiúk. A helyzet minden komolysága ellenére még bele is feledkeznek az éneklésbe. Moliwda lesüti a szemét.

Annyiszor hallotta ezt az éneket, néha be is kapcsolódott, igaz, de most, a püspöki bíróság fűtött termében, ahol a dohszag küzd a kályhák égésterének

A 18. századi Lengyelországban, Törökországban és Nyugat-Európában játszódó, eredetileg 2014-ben napvilágot látott Tokarczuk-regény hőse, Jakub Lejbowicz Frank a könyv legtöbb szereplőjéhez hasonlóan történelmi személy. A karizmatikus zsidó „próféta” Talmud-ellenes mozgalmában előbb a kabbalát próbálta összeegyeztetni a kereszténységgel, majd híveivel együtt áttért a katolikus hitre. A regény magyar fordítása megjelenés előtt áll a Vince Kiadónál – *A ford.*

tisztítására szolgáló lúg szagával, ahol éjszaka jéglevelek és -ágak finom füzérét rajzolta az ablaküvegekre a fagy, abszurdnak hatnak az *Igule* szavai, nem stimmel semmi. Moliwdának Łowiczban, a legmagasabb egyházi hivatalban, Lengyelország prímása mellett van állása, sikerült neki, hazatért az övéihez, minden bűnére fátylat borítottak, és újra befogadták a tiszteletre méltó emberek közé, miért is érdekelnék ennek a dalnak a szavai, értette-e valaha is igazán őket?

Míg a vádlottak kimennek, elvonulnak a bekísért Jakub mellett. Mindenki a falhoz húzódik, és elsápad. Jakub ünneplőruhát visel: a magas sapkáját, galléros kabátját. Mintha egy királyt vezetnének be. De furcsán merev az arca. Wołowskira néz, aki elsírja magát, és azt mondja héberül:

– Köpjetek erre a tűzre.

Kérdések óceánja, amely a legerősebb hajót is elsüllyeszti

Moliwdának tolmácsolnia kell. Sikerült bejutnia ide Załuski püspök protekciójával. Most a szalagot nézi, amivel új köntöse szárnyait beszegték. Új ruhát vett fel, de most látja, túl hivalkodó, túl elegáns. Már bánja.

A bizottság már várakozik – három papból és két világi titkárból áll. A folyosóra nyíló ajtónál fegyveresek is állnak. Micsoda pompa, gondolja magában Moliwda. Az ember azt hinné, valami nagy trónbitorlót hallgatnak ki. A főszerepet betöltő egyházi bírón kívül jelen van Szembek atya gnieźnói kanonok, bizonyos Pruchnicki, konzisztórium i r nok és Śliwicky atya jezsuita inkvizitor. Sugdolóznak, de Moliwda nem hallja, mit mondanak.

Végül nyílik az ajtó, és az örök bevezetik Jakubot. Moliwdának elég egy odavetett pillantás, hogy melegség öntse el. Jakub valahogy megváltozott, mintha fel lenne püffedve, fáradt, megnyúlt az arca. Talán verték? Moliwdának hirtelen sebesen verni kezd a szíve, mintha futott volna, torka kiszárad, keze remeg. Jakub nem néz senkire. Az előkészített gondolatok és egész fordulatok, amelyekkel fedezni kívánta Jakub ostobaságait, semmivé foszlanak. Diszkréten beletörli izzadt kezét a köntöse szárnyába, már érzi az izzadságot a hónaljában. Igen, biztos verték. Jakub a szeme sarkából, komoran néz mindenkit. Végre találkozik a tekintetük, és Moliwda minden erejével kényszeríti magát, hogy lassan hunyorítson, jelezve Jakubnak, hogy nyugodjon meg, minden rendben lesz.

Miután felolvassák a hivatalos bevezetőt és a kihallgatás célját, elhangzik az első kérdés, és Moliwda törökre fordítja. Szó szerint, semmit sem tesz hozzá vagy vesz el belőle. Megkérdezik Jakubtól, hol született, hol nevelkedett, hol lakott életében. Érdekli őket a felesége, a gyermekei száma, valamint az anyagi javai és a vagyoni helyzete.

Jakub nem akar leülni, állva beszél. Mély, bár halk hangja, de dallamos török beszéde is nagy hatást gyakorol a kihallgatókra. Mi köze van ennek az embernek hozzájuk? – gondolja Moliwda. Mondatról mondatra fordítja Jakub választát. Jakub azt mondja, a podóliai Korolówkában született, majd Csernovicban lakott, ahol apja rabbi volt. Sokszor költöztek, Bukarestbe és más havasalföldi városokba. Felesége, gyermekei vannak.

– Miről ismerték fel azokat, akik keresztény hitre akartak térni?

Jakub a plafont bámulja, majd felsóhajt. Hallgat. Kéri Moliwdát, ismétlje meg a kérdést, de most sem válaszol. Végül Moliwdára siklik a tekintete, s szinte neki mondja. Moliwda igyekszik uralkodni arca minden kis rezdülésén.

– A jel, amiről felismerem az igazhitűeket, hogy fényt látok a fejük fölött. Nem mindenkinél van.

Moliwda fordítja:

– A jel, amiről, ahogy Jézus Urunk ígérte, felismerem azokat, akik őszintén csatlakoznak az Ő hitéhez, egy gyertyaláng formájú fény, amit a fejük fölött látok.

A bíróság magyarázatot kér: kinél van fény, és kinél nincs?

Jakub vonakodva beszél, egy említett névvel kapcsolatban habozik, de Moliwda folyékonyan fordítja: ami a zsidók némelyikét illeti, Jakub akkor is elutasította őket, ha mindent elkövettek, hogy befogadja őket a hitbe, ha temérdek pénzt ígértek, mivel nem látta fölöttük a fényt. Lényegében már tudta, ki őszinte, és kinek homályosak a szándékai.

Most első lengyelországi tartózkodása részleteiről faggatják. Amikor túlságosan általánosságokban beszél, rákérdeznek a helységek nevére, a házigazdákra, akik vendégül látták. Sokáig tart, megvárják, amíg a titkárok mindent feljegyeznek. Jakubot megtöri a bürokratikus eljárás, kér egy széket, és leül.

Moliwda fordítja a beszámolót az eseményekről, amelyekben néha maga is részt vett, de most nem szívesen vallaná be; erre különben semmi szükség, senki sem kérdezi. Magában imádkozik csak, nehogy Jakub valahogy kikotyogja; amikor Frank Nikápolyról és Gyurgyevórol beszél, egy szóval sem említi Moliwdát, rá sem néz. A bíróság joggal hiheti, hogy nem is ismerik egymást, csak nemrég, Lembergben ismerkedtek meg, ugyancsak egy tolmácsolás alkalmával, ahogy Moliwda a nyilatkozatában írta.

Most rövid szünetet rendelnek el, mialatt vizet és bögréket hoznak be. A kérdező is változik, most a jezsuitán a sor.

– Hisz-e a vádlott a Szentháromság Istenében? Abban, hogy egyetlen három személyben? Hisz-e Jézus Krisztusban, az Igaz Istenben és Emberben, a Szentírásban jelen lévő Messiásban, Szent Atanáz hitvallása szerint? Hajlandó-e megesküdni rá?

Odaadják Jakubnak latinul a *Credo* szövegét, Jakub nem tudja elolvasni, így hát Moliwda után ismétli, mondatról mondatra: Hiszek egy Istenben... Moliwda saját kútfőből hozzáteszi: teljes szívemmel. Most megparancsolják Jakubnak, hogy írja alá a *Credót* tartalmazó papírlapot.

Majd jön a következő kérdés:

– A Szentírás mely helyein próbálta megfejteni a vádlott a Szentháromság titkát?

Újra kis, a többiek számára láthatatlan megállapodás jön létre a vádlott és a tolmács között. Moliwda egyszer megtanította ezt neki, Jakub jól emlékszik. És láthatólag hasznára vált a tanítás. Először a Genézis 1,26-ot nevezi meg: „Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra”, illetve a Genézis 18,3-at, ahol Ábrahám egyként beszél három férfihoz: „Jó Uram, ha kedves vagyok te előtted, kérlek, ne kerüld el a te szolgádat”. Majd áttér a Zsoltárokra, utal a 110.-re: „Monda az Úr az én uramnak: Ül az én jobbomon”. Aztán elveszti a fonalat, nála vannak a héber nyelvű könyvei, lapozgatja őket, de végül kijelenti, hogy fáradt, és időre lenne szüksége, hogy a megfelelő helyeket kikeresse.

Így hát felteszik neki a következő kérdést:

– Hol mondatik az Írásban, hogy a Messiás már eljött, s hogy ő a Szűz Máriától született Jézus Krisztus, ki 1727 éve keresztre feszítettetett?

Jakub sokáig hallgat, végül felszólítják, hogy válaszoljon. Azt mondja, annak idején, amikor tanította, világosság volt benne ezzel kapcsolatban. A keresztség után azonban elvesztette elméjének ezt a világosságát, s bizonyos dolgokat már nem kell tudnia, mert most a keresztény papok az ő és a többiek vezetői.

Moliwdát néha megdöbbenti Jakub gyors reflexe. A válasz ennek ellenére tetszik a papoknak.

– Melyek azok a helyek a Szentírásban, amelyekből rájött és a többieknek bizonyította, hogy a Messiás, Jézus Krisztus az igaz Teremtő Isten, és egylényegű az Atyával?

Jakub a könyveit bogarássza, de nem találja a megfelelő passzust. Dörzsölgeti a homlokát, végül így szól:

– Ézsajás. „És annak nevét Immanuelnek nevezik.”

Śliwicki inkvizítor nem ereszti olyan könnyen. Tovább üti a vasat a Messiással kapcsolatban.

– Mit ért a vádlott Krisztus újbóli eljövételén? Hová jön el? Miképp kell ezt elképzelni? Mit jelent, hogy jön megítélni az élőket és holtakat? Igaz-e, hogy a vádlott azt állította, hogy Ő már a világon van valamilyen emberi testben, és váratlanul fog megmutatkozni, mint a villám?

Śliwicki hangja nyugodt, mintha hétköznapi, közönséges dolgokról beszélne, de Moliwda érzi, ahogy sűrűsödik a csend, és mindenki feszült figyelemmel várja, mit fog mondani Jakub. Miközben Jakubnak fordítja a jezsuita kérdését, közbeszúr egy aprócska szót: „Vigyázz!”

Jakub veszi az üzenetet, lassan, óvatosan beszél. Moliwda is lassan fordítja, megvárva, amíg amaz befejezi a mondatot, gondolatban többször is meghányva-vetve a szavakat.

– Sosem gondoltam, hogy a Messiás újra meg fog születni emberi testben a földön, és sosem tanítottam. Ahogy azt sem, hogy gazdag királyként fog eljönni, aki ítélkezik az emberek között. Amikor azt mondtam, hogy ott rejtőzik a világban, úgy értettem, hogy a kenyér és a bor formájában van jelen. Annak idején a podhajcei templomban született meg bennem, valahol mélyen, a felismerés.

Moliwda kifújja a levegőt, de úgy, hogy senki ne vegye észre. Érzi, a köntöse alá vett könnyű, elegáns zsupán a hóna alatt és a hátán csupa víz.

Most Szembek atya szól közbe:

– Ismeri a vádlott az Újszövetséget? Ha igen, milyen nyelven?

Jakub azt mondja, nem, sosem olvasta. Csak Lembergben meg itt, Varsóban olvasott valamicskét Lukács evangéliumából.

Szembek atya érdeklődik, miért viselt turbánt és járt mecsetekben. Miért kapott olyan fermánt a Portától, amely lehetővé teszi a letelepedést, mintha új mohamedán lenne? Igaz-e, hogy áttért az iszlámra?

Moliwdát ájulás környékezi; tehát mindenről pontosan tudnak. Ostoba lett volna, ha nem számít rá.

Jakub rögtön válaszol, amint megérti a kérdést. Ezt mondja Moliwda szájával:

– Ha úgy gondoltam volna, hogy Mohamed hite a legjobb, nem fordulok a katolikus hithez.

S Moliwda fordítja tovább, hogy a talmudista zsidók felbujtották ellene a Portát, kenőpénzt osztogattak, hogy a törökök letartóztassák.

– Üldöztetvén, kénytelen voltam felvenni ezt a vallást, de csak színleg, a szívemben egy percig sem tartottam igaznak ezt a hitet.

– S miért írja a szultánnak címzett kérvényében, hogy szegény és üldözött, miközben, ahogy mondja, módos volt, háza volt szőlővel és egyéb földjei?

A kérdező hangján érezni a diadalt: lám, hazugságon kapta rajta a vádlottat. Jakub azonban semmi rosszat nem lát a dologban. Hanyagul azt válaszolja, hogy Gyurgyevó kormányzója, egy török utasította erre, látva, hogy így pénzhez lehet jutni. Mi ezzel a baj? – ez cseng ki Jakub szavaiból.

Szembek atya a papirosai közt turkál. Úgy látszik, valami érdekeset talál bennük, mert kitör belőle, mielőtt a jezsuita visszatérne a kérdéseire:

– Egy kihallgatott, bizonyos Nachman, most Piotr Jakubowski, azt állította, hogy Szalonikiben megmutatta neki az Antikrisztust. Hitt benne?

Jakub Moliwda szájával azt feleli:

– Nem, soha nem hittem. Mindenki mondta, hogy ő az Antikrisztus, én is így meséltem mint érdekességet.

A jezsuita visszatér a tárgyra:

– Beszél-e a közeli Végítéletről? Honnan veszi?

Moliwda hallja:

– Igen, már közel az Ítélet, ez a meggyőződés a keresztény Írásban található, bár nem tudjuk, mikor következik el, de közeledik.

És fordítja:

– A többieket buzdítva Hóseás 3 szavait idéztem. Elmondtam, annyi éven át nem volt nekünk, zsidóknak papunk és oltárunk, s most mi, Izráel fiai megtérünk az Úristenhez, és keressük a hit által ezt a Messiást, Dávid fiát. A keresztény hitet felvéve immár vannak papjaink és oltáraink, ezért e szerint a próféta szerint ezek már minden bizonnyal a végső napok.

– Tudta-e, hogy néhány tanítványa messiásnak tartja? Igaz-e, hogy széken ülve, kávézva és pipázva hagyta, hogy a többiek sírva és énekelve imádják? Hogy maga mondta: „Az én szent Atyám”? Miért hagyta és nem tiltotta meg, hogy a tanítványai szent Atyának és Úrnak szólítsák?

Sliwicki atya egyre agresszívabbá válik, pedig fel sem emeli a hangját; olyan hangnemben kérdez, mintha mindjárt lerántaná a leplet, és a világ elé tárna valamilyen rettenetes igazságot, így a teremben egyre nő a feszültség. Most azt kérdezi, miért választott magának Jakub tizenkét tanítványt. Jakub magyarázza, hogy nem is tizenketten voltak, hanem tizennégyen, csak ketten elhunytak.

– S miért az apostolok neveit választották valamennyien maguknak? Mintha Frank lenne a mi Urunk, a Megváltó helyén?

Jakub tagadja, szó sincs erről, olyan nevet választottak, amelyet akartak. Azonkívül Franciszek is van közöttük.

– Isten ments! – fordítja a verejtékező Moliwda. – Csak nem ismerik a keresztény neveket. Egyébként van két Franciszek.

– Tudja-e, hogy néhány tanítványa fényt látott a feje fölött? Mit tud erről?

Jakub azt mondja, most hallja először, ő sem tudja, miről van szó.

Most újra Szembek atya kérdez:

– Megjósolta-e lanckoruíni és kopyczyńcei bebörtönöztetését, a felesége Podóliába érkezését, Piotr Jakubowski gyermekének halálát, továbbá két személy halálát Eliasz Wołowski családjából, mi több, e helyt történt letartóztatását, ahogy korábbi kihallgatásokon tanúk vallották?

Jakub igyekszik kisebbiteni magát, jut eszébe Moliwdának, mintha hirtelen rájött volna, hogy túl sok, túlságosan felhívja magára a figyelmet. S most játszik – ahogy korábban játszotta az erőset, uraskodott, most új szerepet vesz fel, észrevétlenül és a világ legtermészetesebb módján jelentéktelen vádlott lesz belőle –, udvarias, engedelmes, együttműködő, fogak és karmok nélkül, mint egy kisbárány. Ismeri annyira Jakubot, hogy tudja, élesebb az esze, mint ezeknek együttvéve, holott ostobának tartják, ahogy korábban a zsidók is annak tartották, ő pedig valamilyen különös örömét lelte abban, hogy a kicsiségbe rejtőzzön, az együgyű ember gúnyájába bújjon. Mikor mondta, hogy alig tud olvasni?

Moliwda szinte szó szerint fordítja a válaszát:

– Igen, lanckoruíni letartóztatásomat megjósoltam, a kopyczyńceit viszont nem. Ami a feleségemet illeti, csupán kiszámoltam, mennyi idő kell a futárnak, hogy odaérjen, mennyi az összecsomagolásra és az utazásra, és eltaláltam, hogy szerdán érkezik. Jakubowski gyermeke eleve gyengén és betegen született. Arra, hogy a Wołowski–Rohatyński családban bárki halálát megjósoltam volna, nem emlékszem. Nagy család, folyton meghal valaki. Valóban igaz, hogy egy könyv fölött imádkoztam, és egyszer csak fennhangon azt mondtam: két hét múlva. Nem tudom, miért mondtam; akik hallották, rögtön a bernardinusoknál való fogva tartással magyarázták. Bevallom továbbá, ha olyan ember jövetelét vártam, aki őszintén kereste a hitet, akkor az orrom jobb oldala viszkedett, ha pedig olyan emberét, aki nem őszintén, akkor a bal – így éreztem meg előre.

A tisztelt bizottság az orra alatt mosolyog: Szembek atya, Pruchnacki atya, a titkár, az egyházi bíró. Egyedül a jezsuita nem, de – gondolja Moliwda – nekik köztudomásúlag nincs humorérzékük.

Utóbbi komolyan kérdezi:

– Ha betegként felkeresi valaki, miért végez rajta valamilyen bűbájt, ujjaival a homlokát érintve és varázsigéket suttogva? És mit ért bűbájon?

A bizottság tagjainak jókedve kicsit felbátorította Jakubot. Moliwda ezért sejti, hogy a kihallgatott mostantól kétfelé fog játszani: erősként és gyengéként, hogy semmi se legyen egyértelmű, mindenki úgy érezze, Jakub érvelése ellentmondásos és zavaros.

– Azt értem rajta, ha valaki rossz szemmel néz valakire. Mindenkiről, akinek szüksége volt rá, levettem ezt a bűbájt.

Erejét kisebbitendő, most megnevezi azokat, akik meghaltak:

– Kivéve a már megkeresztelkedett Werszeket, aki itt, Varsóban elhunyt, és reb Mordkét, azaz Mordechajt, aki még Lublinban. Rajtuk valahogy nem segített.

A vizsgálóbírók most áttérnek Iwaniére, nagyon érdeklí őket ez az időszak. Igaz-e, kérdezik, hogy Iwaniében elrendelte, hogy senkinek se legyen tulajdona, mindent oda kell adni közös használatra? Továbbá hogy ha többen vitatkoznak, és végül megegyeznek egy gondolatban, az Istentől való gondolat? Honnan vette ezeket az elképzeléseket?

Jakub fáradt, eltelt a délután, ő meg csak vizet ivott ebben a dohos, levegőtlen helyiségben; azt mondja, nem tudja, fogalma sincs. A homlokát törölgeti.

– Igaz-e, hogy megtiltotta, hogy keresztszülők és jámbor katolikusok nevelésébe adják a gyermekeket, s mindenkinek megparancsolta, hogy maradjanak együtt? Igaz ez? – olvassa egy lapról Szembek atya. Láthatólag pontos tanúvallomásaik vannak.

S folytatja:

– Igaz-e, hogy tanítványai Újszövetség-példányaikban a Jakub névvel helyettesítik Jézus nevét?

Jakub kurtán tagadja. Lehorgasztott fejjel áll. Elvesztette a magabiztosságát.

A kihallgatás végeztével Moliwda elköszön a váratlanul hűvös Śliwicki atyától és a hallgató Szembektől, elmegy Jakub mellett, rá sem néz.

Tudja, több kihallgatásra nem fogják meghívni, nem bíznak benne.

Kilép a fagyos varsói levegőre, a hideg, kegyetlen szél fellebbenti a köntösét, jól bebugyolálja hát magát, és elindul a Długa utca felé, de aztán rájön, nem mer elmenni Wołowskiékhoz, ezért sarkon fordul, és lassú léptekkel vonszolja magát kifelé a városból, a Három Kereszt-templom irányába. Itt csapja meg a bűntudat sötét, ragacsos hulláma; így hát nem marad más számára, mint betérni egy kis zsidó fogadóba és inni, hébertudásával kérkedve a kocsmárosnénak.

Reggel levelet kap a prímási hivatalból, hogy jelenjen meg délben. Egy vödör hideg vizet önt a fejére, ecetes vízzel öblöget. Az ablak elé áll, és imádkozni próbál, de úgy remeg az idegességtől, hogy nem találja magában a pontot, ahonnan úgy szokott felröppenni, mint az égbe dobott kavics. Most határozottan érzi a mennyezetet a feje fölött. Tudja, mi lesz, és azon töpreng, engedik-e, hogy távozzon. Pillantást vet kis poggyászára.

A prímás palotájában egy egyszerű pap fogadja Moliwdát, be sem mutatkozik, némán kíséri egy kis terembe, ahol mindössze egy asztal és két szék van, a falon pedig óriási kereszt lóg a sovány, megfeszített Krisztussal. A pap leül vele szemben, egyik kezét a másikra fekteti, és szelíden azt mondja, anélkül hogy konkrétan bárkihez intézné a szavait: a Moliwdának nevezett Antoni Kossakowski kegyelmes úr múltja jól ismert, különösen az a bizonyos, a havasalföldi hitehagyottak kolóniájában töltött eretnek időszaka. A filippovecek tevékenysége is ismeretes, és borzasztó undorral tölti el a hithű katolikusokat. Lengyelhon nem az ilyen elfajzottak országa, és az igaz hit mindenfajta renegátjai jobban teszik, ha más lakóhely után néznek. Ismeretesek Kossakowski kegyelmes úr ifjúkori bűnei is; az egyház emlékezete örök, nem felejt. S beszél, beszél, mintha kérkedne tudásával, és roppant tudás ez; majd kihúzza egy fiókot, és kivesz néhány papírlapot meg egy tintásüveget. Egy pillanatra kimegy, hogy hozzon egy tollat, ujjbegyével ellenőrzi, jól ki van-e hegyezve. Elejt egy szót Łowiczról. Moliwda már annyira le van sújtva, hogy nem érti. Még mindig visszhangoznak benne a pap szavai: mágia, metempsichózis, incesztus, természetellenes praktikák... s úgy érzi magát, mintha hatalmas súly nehezedne rá.

Majd a pap utasítja Moliwdát: írjon. Időkorlát nélkül, mondja. Mindent, amit Jakub Frankról tud és amit mások nem tudhatnak. S Moliwda ír.

KÖRNER GÁBOR fordítása